

Tweedegraadslerarenopleiding

10
voor
de
leraar

Kennisbasis Aardrijkskunde

versie september 2017 | ingangsdatum studiejaar 2018-2019

Voorwoord

Vanaf 2016 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de lerarenopleidingen in verschillende fasen met veel enthousiasme gewerkt aan de herijking van de 62 kennisbases die sinds 2008 ontwikkeld zijn. Voor u ligt het mooie resultaat van de gezamenlijke inspanningen.

De kennisbases zijn herijkt op zowel de inhoud, het niveau als de breedte van de vakkennis. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die een inhoudelijke en vakoverstijgende verwantschap kennen. De inhoud van elke kennisbasis is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. Het resultaat is in overeenstemming met landelijke eisen.

De lerarenopleidingen kunnen tevreden terugkijken op een periode waarin zij veel hebben gediscussieerd, geschaafd en bijgesteld. Een periode waarin lerarenopleiders intensief hebben nagedacht over hun vak, de didactiek en het minimale niveau dat een startbekwame leerkracht moet beheersen. Met de inzet van zoveel betrokken mensen wordt dit eindresultaat breed gedragen.

Al deze activiteiten hebben ook nog iets anders opgeleverd. Het bracht collega's van diverse instellingen met elkaar in contact. Ze kregen gelegenheid om met vakgenoten te discussiëren en daarmee hun eigen expertise aan te scherpen. De samenwerking geeft een impuls aan de betrokkenheid van de lerarenopleiders bij de kwaliteitsverbetering en hun professionalisering.

Permanente kwaliteitszorg is essentieel voor de maatschappelijke opdracht. De kennisbases leveren daarvoor de ijkpunten aan. Het zijn geen statische documenten en blijven met enige regelmaat bijstelling nodig hebben vanwege vakinhoudelijke veranderingen, pedagogisch-didactische eisen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht. Dat houdt het gesprek over de inhoud van de lerarenopleidingen volop in leven en draagt daarmee bij aan de kwaliteitsslag die met het ontwikkelen van de kennisbases wordt beoogd.

De lerarenopleidingen weten elkaar beter te vinden en pakken uitdagingen gezamenlijk op. Hiermee dragen zij bij aan een goede opleiding voor de nieuwe generatie leraren en het onderwijs in Nederland.

Ik dank allen die hieraan hebben bijgedragen.

mr. Thom de Graaf,
voorzitter Vereniging Hogescholen

Inhoud

Voorwoord	2
1 Inleiding	4
2 Ontwikkeling kennisbases	5
2.1 Versterken kenniscomponent	5
2.2 Systeem van kennisborging	5
2.3 Ontwikkeling en herijking kennisbases	5
3 Toelichting en verantwoording kennisbasis tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde	7
3.1 Maatschappelijke context	7
3.2 Relatie met andere kennisbases	8
3.3 Verantwoording keuzes	10
3.4 Opbouw kennisdomeinen	12
4 Beschrijving kennisdomeinen	14
5 Redactie en validering	23
5.1 Redactieteam	23
5.2 Valideringsgroep	23
Bijlage	
Uitgangspunten kennisbases	24
Colofon	27

1 Inleiding

Voor u ligt de herijkte kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde. Deze kennisbasis beschrijft wat minimaal van een startbekwame leraar aan vakinhoud, vakspecifieke kennis en het bijbehorende niveau mag worden verwacht, ongeacht de instelling waar de student is opgeleid. Het afnemende scholenveld en externe inhoudelijk deskundigen hebben bijgedragen aan de validering van de inhoud van deze kennisbasis.

Deze herijkte kennisbasis is geldig met ingang van het studiejaar 2018-2019 en is in eerste instantie bedoeld voor de lerarenopleiders zelf, maar ook voor hun studenten of externe belanghebbenden.

De kennisbasis is als volgt opgebouwd:

Ontwikkeling kennisbases

In het hoofdstuk *Ontwikkeling kennisbases* is algemene informatie opgenomen over de aanleiding, ontwikkeling, inhoud en herijking van de verschillende kennisbases.

Toelichting en verantwoording

In het hoofdstuk *Toelichting en verantwoording* geeft het redactieteam van de kennisbasis een toelichting op de totstandkoming van de herijkte kennisbasis en legt het verantwoording af over de gemaakte keuzes.

Beschrijving kennisdomeinen

In het hoofdstuk *Beschrijving kennisdomeinen* zijn de vakinhoudelijke en vakdidactische (sub)domeinen opgenomen evenals het minimale niveau waarop de student de (sub)domeinen moet beheersen.

Redactie en validering

In het hoofdstuk *Redactie en validering* vindt u een overzicht van de redactie- en valideringsleden die betrokken zijn geweest bij de herijking van deze kennisbasis.

In de bijlage zijn de uitgangspunten bij het herijken van de kennisbases opgenomen.

2 Ontwikkeling kennisbases

2.1 Versterken kenniscomponent

In de eerste jaren van dit millennium stond met name de kwaliteit van de kenniscomponent van de lerarenopleidingen ter discussie. Als antwoord op de brede kritiek op de vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van de lerarenopleidingen presenteerde staatssecretaris Van Bijsterveldt in 2008 de nota *Krachtig meesterschap, kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011*. De Vereniging Hogescholen onderschreef de opgenomen doelstellingen die gericht zijn op een hogere kwaliteit van de lerarenopleidingen. Eén onderdeel van de kwaliteitsagenda betreft de verbetering van de vakinhoudelijke kwaliteit van de lerarenopleidingen. 'Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Hiertoe ontwikkelen de opleidingen in samenwerking met het afnemende veld een gezamenlijke kennisbasis, eindtermen en examens'.

2.2 Systeem van kennisborging

De gezamenlijke lerarenopleidingen hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap afspraken gemaakt over een systeem van borging gericht op de kenniscomponent binnen de opleiding. Gekozen is voor drie instrumenten: 1. Kennisbases 2. Landelijke kennistoetsen 3. Peer-review. De resultaten komen bottom-up en in eigen beheer met de lerarenopleider als centrale factor tot stand, maar wel met een stevig en onafhankelijk toezicht. Met als uiteindelijk doel dat elke startbekwame leerkracht minimaal dezelfde vakinhoudelijke kennis en vakspecifieke bekwaamheden heeft. Alle activiteiten voor de versterking van de kenniscomponent in lerarenopleidingen zijn ondergebracht in het programma *10voordeleraar*, onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen. Het ministerie heeft voor de ontwikkeling en implementatie van de diverse instrumenten die *10voordeleraar* inzet om haar opdracht te verwezenlijken in de periode 2008-2017 een subsidie van € 25 miljoen beschikbaar gesteld.

2.3 Ontwikkeling en herijking kennisbases

Een kennisbasis omvat de beschrijving van de vakinhoudelijke, (vak)didactische en pedagogische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een student aan het eind van de opleiding moet hebben. Bij de tweedegraadslerarenopleidingen is dit verdeeld over twee kennisbases: een specifieke vakkennisbasis met bijbehorende vakdidactiek en een generieke kennisbasis. In deze laatste gaat het om de algemene pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden. Het kader van de kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast, maar biedt ook de individuele instelling ruimte voor een eigen profilering.

In de periode 2008-2011 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk de kennisbases ontwikkeld. Het afnemende scholenveld en externe inhoudelijk-deskundigen hebben bijgedragen aan de validering van de inhoud. In totaal zijn 62 kennisbases opgesteld. De opleidingen hebben, na validatie van de kennisbasis, hun onderwijsprogramma aangepast.

Vakinhoudelijke veranderingen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht maken het wenselijk dat iedere kennisbasis met enige regelmaat wordt beoordeeld op de inhoud en waar nodig wordt aangepast. Dit maakt ook deel uit van de afspraken met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In het studiejaar 2015-2016 is gestart met het herijken van de eerste kennisbases.

De kennisbases zijn door lerarenopleiders herijkt op zowel de inhoud, het niveau als de breedte van de vak kennis. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die inhoudelijk en vakoverstijgende verwantschap kennen. De inhoud van de kennisbases is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en door externe inhoudelijke deskundigen. Ze zijn daarmee in overeenstemming met landelijke eisen.

Het herijkingsproces is zodanig vormgegeven dat iedereen die betrokken is bij een vak of opleiding gevraagd of ongevraagd mee kon denken zodat er een breed draagvlak ontstaat. De kennisbasis is een weerslag van wat de lerarenopleidingen, het afnemende werkveld en het specifieke wetenschapsgebied verwacht aan inhoud en niveau van een startbekwame leraar.

Een kerngroep met lerarenopleiders van de verschillende instellingen is gestart met het inventariseren van de herijkingswensen. Deze wensen zijn samengesteld op basis van ideeën, wensen en ontwikkelingen die effect hebben op de nodige vak- en vakdidactische kennis van de aankomende leraar. De kerngroepen hebben als legitimatie collega-docenten uit de eigen instelling, de landelijke vakoverleggen, de constructieteams van de landelijke kennistoetsen en/of de peer-reviewgroepen, studenten en alumni geconsulteerd. De ervaring met de implementatie van de bestaande versie van de kennisbasis is hierbij een belangrijk referentiepunt geweest.

De herijkingswensen zijn vervolgens getoetst aan de laatste wetenschappelijke inzichten binnen het vak, aan de ontwikkelingen in het werkveld en aan veranderingen op het gebied van beleid. Het definitieve herijkingsvoorstel is vastgesteld door een vaststellingscommissie waarin onder andere het landelijk directeurenoverleg tweedegraadslerarenopleidingen (ADEF) en het afnemende werkveld is vertegenwoordigd. Hun specifieke taak was erop toe te zien dat de vastgestelde procedure juist is gevolgd. Zo hebben ze bijvoorbeeld bekeken of alle belanghebbenden afdoende zijn gehoord en of de gemaakte keuzes voldoende zijn toegelicht.

De schrijfgroep is na vaststelling van het herijkingsvoorstel door de vaststellingscommissie aan de slag gegaan met het herschrijven van de kennisbasis. Onder leiding van het landelijk directeurenoverleg tweedegraadslerarenopleidingen (ADEF) is het opgeleverde concept gevalideerd door vertegenwoordigers van het werkveld, van de wetenschap en van eventuele vakverenigingen. Voor een aantal kennisbases is ook het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) geraadpleegd. Na verwerking van de opmerkingen zijn de herijkte kennisbases met een positief advies van het landelijk directeurenoverleg door de *Stuurgroep lerarenopleidingen* vastgesteld.

3 Toelichting en verantwoording kennisbasis tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde

3.1 Maatschappelijke context

De kennisbasis voor de tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde beschrijft de kennis van het vak en van de vakdidactiek die leraren Aardrijkskunde nodig hebben om bekwaam verklaard te worden en om verantwoord en adequaat vakonderwijs in het (v)mbo en de onderbouw van het havo/vwo te kunnen verzorgen. De term *kennis* wordt hier opgevat als een verzamelbegrip voor theoretische, methodische en praktische kennis, dus zowel kennis als vaardigheden.

Het doel van de kennisbasis is te komen tot een landelijke minimumnorm voor de vakkennis en de beheersing van de vakdidactiek op tweedegraadsniveau. Elke instelling heeft daarbinnen de vrijheid om zich te profileren door onderwerpen uit de kennisbasis een meer of minder prominente rol in het curriculum te geven en door doelstellingen na te streven die niet in de kennisbasis zijn opgenomen.

Binnen het beroepenveld van het mbo speelt aardrijkskunde bij een aantal opleidingen een bescheiden rol. De opleiding tot onderwijsassistent heeft een kennismaking met de kennisbasis Aardrijkskunde. De mbo-opleidingen toerisme hebben vooral een op betekenisvolle topografie gerichte kennisbasis om juiste adviezen aan klanten te geven. Ook in de sector transport en logistiek en de 'groene opleidingen' is kennis van de kennisbasis Aardrijkskunde relevant. Studenten die kiezen voor de afstudeerrichting Beroepsgericht onderwijs krijgen binnen de instituten voldoende ruimte om zich op deze specifieke kennisbases voor te bereiden en hun kennis in de beroepspraktijk aan te tonen. Voor het onderdeel *Burgerschap*, nu *Loopbaan en burgerschap*, kunnen leraren aardrijkskunde binnen de kennisbasis voldoende aanknopingspunten vinden om mbo-studenten hierin op te leiden¹:

- de politiek-juridische dimensie;
- de economische dimensie;
- de sociaal-maatschappelijke dimensie;
- de dimensie vitaal burgerschap.

Mbo-scholen zorgen ervoor dat alle dimensies gedurende de opleiding aan de orde komen (resultaatverplichting) en leggen hier desgevraagd verantwoording over af. De scholen hebben de ruimte om zelf te bepalen op welke wijze zij invulling geven aan deze dimensies.

Voor de cohorten vanaf 2016 is het van belang dat mbo-scholen aandacht besteden aan het ontwikkelen van kritische denkvaardigheden van de studenten. Onder kritische denkvaardigheden wordt verstaan:

- informatie(bronnen) op waarde weten te schatten en daarbij onderscheid kunnen maken tussen argumenten, beweringen, feiten en aannames;

¹ <https://www.mboraad.nl/platforms-projecten/burgerschap-in-het-mbo/dimensies-burgerschap>

- het perspectief van anderen kunnen innemen;
- kunnen nadenken over hoe eigen opvattingen, beslissingen en handelingen tot stand komen.

De tweedegraadsdocent aardrijkskunde draagt in zijn algemeenheid bij aan de vorming van jonge mensen tot zelfstandige en kritische wereldburgers, door hen kennis, inzicht en vaardigheden te laten verwerven waarmee zij een beargumenteerde mening kunnen vormen over de dynamische, regionale verscheidenheid in de wereld, Europa, Nederland en hun eigen omgeving. Het gaat bij aardrijkskunde onder andere over de relaties tussen mens en natuur en tussen mens en samenleving. Deze relaties, die op de verschillende plekken op aarde anders uitkristalliseren en in de tijd steeds veranderen, moeten de docent kunnen uitleggen, gebruikmakend van de 21e-eeuwse vaardigheden die jonge mensen nodig hebben om kritische wereldburgers te kunnen worden. Naast de inhoudelijke aardrijkskundige kennis zijn goede vakdidactische inzichten nodig.

Wat de opleiding wil bereiken, is dat startbekwame docenten aardrijkskunde in staat zijn om met hun onderwijs/lessen leerlingen, jonge mensen, uit te dagen om vragen te stellen over de wereld om hen heen, vragen over wat ze zien, over wat ze lezen in de media, over ervaringen in hun dagelijkse leven. En vragen over actuele vraagstukken rondom bijvoorbeeld duurzaamheid, migratie, gender, energie, voedsel en water bespreekbaar te maken. Het aanmoedigen, uitnodigen en stimuleren om vragen te stellen en vervolgens leren hoe deze vragen te beantwoorden (geografische benaderingswijze), is de kern van het opleiden tot startbekwame docent.

3.2 Relatie met andere kennisbases

Het curriculum van de tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde is gebaseerd op twee kennisbases die samen het fundament voor goed leraarschap vormen. Naast de hier beschreven vakspecifieke kennisbasis Aardrijkskunde is in de generieke kennisbasis voor de tweedegraadslerarenopleidingen de conceptuele kennis vastgelegd die de startbekwame docent aan het einde van de opleiding moet hebben. Het gaat specifiek om 'het weten' met betrekking tot het leren en het zich verder kunnen ontwikkelen in het beroep van leraar: het meesterschap van de docent.

Binnen het onderwijs wordt van elke docent een inspanning gevraagd om bij te dragen aan de taalvaardigheid van de leerlingen. Taal speelt dan ook bij alle vakken op school een grote rol. Het geven van instructies en uitleg, het lezen van een tekst, samenwerken aan een opdracht - alles gebeurt met behulp van taal. Leerlingen zijn in vaklessen (vak)taal aan het verwerven. Hierbij gaan taalontwikkeling en begripsontwikkeling hand in hand. De didactische benadering die taal- en vakleren combineert heet Taalgericht vakonderwijs (of Taalontwikkeland vakonderwijs). Hoewel niet specifiek aangegeven in deze kennisbasis moet elke leraar hier goed van doordrongen zijn. Bij Taalontwikkeland onderwijs komen de drie pijlers van taalgericht vakonderwijs naar voren: context, taalsteun en interactie. De taalontwikkeling komt tijdens (vak)lessen in verschillende contexten naar voren, het betreft zowel Dagelijkse Algemene Taalvaardigheid (DAT) als Cognitieve

Academische Taalvaardigheid (CAT), waarbij woordenschatontwikkeling en taalontwikkeling (vooral ook van vaktaal) vaak onbewust een impuls krijgen. Taalgericht lesgeven komt naar voren bij de gebruikte vakdidactische werkvormen en de taalgerichtheid van toetsen en beoordelen. Bij bewust taalgericht onderwijs worden de doelen van taalontwikkeling meegenomen en kunnen expliciet worden geformuleerd.

Aardrijkskunde is geplaatst binnen de mens- en maatschappijvakken. De term 'mens- en maatschappijvakken' geeft aan dat er sprake is van een bepaalde categorie vakken en suggereert een zekere homogeniteit. Bij nadere beschouwing blijken de vakken binnen dit cluster zeer divers. Vakken als aardrijkskunde, geschiedenis en maatschappijleer vertonen overeenkomsten en zijn goed te herleiden tot de achterliggende academische disciplines. Ook de vakdidactiek van deze vakken is verwant. Het vak economie heeft binnen het cluster de mens- en maatschappijvakken weer een heel eigen karakter, met een andere achtergrond en diverse toepassingen in het onderwijs. Vanwege de verwantschap heeft tijdens het herijkingsproces afstemming plaatsgevonden met de schrijfgroepen van de andere relevante vakken.

Wat de mens- en maatschappijvakken bindt en tot een herkenbaar cluster maakt, is dat zij alle de mens, zijn omgeving en de samenleving centraal stellen. Wel is het van belang aandacht te besteden aan de variëteit tussen deze vakken. Alle vakken binnen het leergebied mens en maatschappij dragen actief bij aan het concept van burgerschapsontwikkeling bij jonge mensen en kunnen elkaar daarin wederzijds ondersteunen en inspireren. Bij aardrijkskunde draait het naast burgerschap ook om wereldburgerschap. Het multidisciplinair kijken naar vraagstukken maakt het voor leraren aardrijkskunde vaak goed mogelijk om samen te werken met uiteenlopende vakken in het tweedegraadsgebied. De opleiding Aardrijkskunde wil startbekwame docenten dan ook voorbereiden op het samenwerken met andere leergebieden. De wederkerige relatie mens-natuur, die centraal staat in de aardrijkskunde (kennisthema's 1 tot en met 3 en geografische vaardigheden), maakt samenwerking met de 'natuurvakken' ook wenselijk en verrijkend.

Thema's als 'burgerschap', 'migratie', 'culturele diversiteit' en 'de eigen omgeving' worden vaak in samenwerking met de andere vakken in het leergebied mens en maatschappij opgezet en uitgevoerd. Thema's als 'het klimaatvraagstuk', 'duurzaamheid' en 'de eigen omgeving' worden samen met de vakken binnen de leergebieden mens en natuur en onderzoek en ontwerpen opgezet en uitgevoerd. Ook de samenwerking met het leergebied kunst en cultuur komt voor, als het gaat om uitwisselingsprojecten en excursievoorbereidingen, maar ook het kunnen schrijven van een zinvol betoog over een maatschappelijke kwestie. De kerndoelen voor de onderbouw van de verschillende leergebieden bieden de student voldoende mogelijkheden om deze samenwerking succesvol aan te gaan.

Deze vakspecifieke kennisbasis zorgt, daar waar dat van toepassing is, ook voor doorlopende leerlijnen. Hier geldt dat specifiek voor de kennisbasis Aardrijkskunde binnen het pabocurriculum en voor de kennisbasis van de vakmaster Aardrijkskunde.

3.3 Verantwoording keuzes

De kerngroep heeft in de periode maart tot mei 2016 en september en oktober 2016 gewerkt aan het opstellen van het herijkingsvoorstel dat ten grondslag heeft gelegen aan de opzet van de herijkte kennisbasis. Naast de input van het *Landelijk vakoverleg Aardrijkskunde* heeft de kerngroep ook de input van de toogdag van 17 maart 2016 meegenomen. Collega's aardrijkskunde zijn op die dag met elkaar in gesprek over de curricula van de opleidingen. Met name de behoefte aan een kroondomein, het fundament als het ware onder alle thema's en subthema's, werd daar zichtbaar.

Na goedkeuring van het herijkingsvoorstel is de schrijfgroep aan de slag gegaan. Na feedback van de meelezers is de nieuwste conceptversie naar het landelijk vakoverleg gestuurd en op de toogdag van 9 maart 2017 gepresenteerd. Vervolgens is ook de feedback van het SLO en de heer prof. dr. J.A. van der Schee verwerkt.

Deze kennisbasis bevat een indeling van de geografie in domeinen en subdomeinen (kernconcepten) op basis van de wetenschappelijke disciplines. Deze verschillen niet in belang, want de gehele kennisbasis is relevant voor het onderwijs. De subdomeinen worden omschreven en uitgewerkt in de vorm van de eisen voor startbekwame docenten: kennis, inzicht, toepassing, oplossingsgericht denken en oordeelsvermogen (Dublin-descriptoren).

De curricula van de verschillende instellingen zijn op grond van de kennisbasis en de eisen zo ingericht dat de student middels een grote diversiteit aan toetsvormen – performance en portfolio assessments, kennistoetsen, veldwerken, opdrachten – het vereiste eindniveau bereikt. De landelijke kennistoets is één van de toetsen. Afstemming over de curricula van de opleidingen vindt plaats in het *Landelijk vakoverleg Aardrijkskunde* en tijdens toogdagen die bedoeld zijn om met de collega's tot kennisdeling te komen. De komende jaren zal ruimte ingericht worden voor een vorm van peer-review om de inrichting van (sub)domeinen kritisch met elkaar te bespreken. Ter ondersteuning van de geformuleerde (sub)domeinen heeft het landelijk vakoverleg een 'kernlijst' opgesteld. Deze lijst bevat begrippen, processen, namen en theorieën die helpen om de (sub)domeinen te expliciteren.²

² Voor de huidige kernlijst zie www.10voordeleraar.nl.

Voorbeeld van een mogelijke uitwerking:

De wijze waarop traditionele en moderne landbouwmethoden milieuproblemen kunnen veroorzaken en verminderen (indicator 2.2.1).

Van de student wordt verwacht dat hij weet wat traditionele en moderne landbouw is, hoe deze vormen van landbouw in de verschillende delen van de wereld voorkomen, welke milieuproblemen bij iedere vorm van landbouw kunnen voorkomen en welke oplossingen er zijn om ieder milieuprobleem te verminderen of in de toekomst te voorkomen. De student moet landbouwvormen en milieuproblemen in de landbouw kunnen herkennen, maar ook algemene milieuproblemen kunnen relateren aan landbouwvormen. Hierbij kan de student wisselen van schaalniveau, benaderingswijze en perspectief om tot een afgewogen oordeel over het probleem te komen. (Sleutelbegrippen hiervoor staan in de kernlijst.)

De opbouw en samenhang van de gehele opleiding en het toetsprogramma komen tot uitdrukking in de programmabepaling. Een veelgebruikte vorm daarvan is de methode van *constructive alignment*, waarbij onderwijs en toetsing passen bij de leerdoelen, die op hun beurt zijn afgeleid van de eindkwalificaties (Dublin-descriptoren, NQLF-niveau 6). Een belangrijk uitgangspunt is dat toetsing en beoordeling van start- naar eindniveau teamwork is. Dat geldt niet alleen voor een vak of leerlijn, maar voor het hele programma. Op dit moment vindt dit proces voor het grootste deel plaats binnen de eigen instelling, maar in de komende jaren zal daarin meer samengewerkt gaan worden met de andere instellingen en het werkveld. De lerarenopleidingen zijn van plan om met ingang van de herijkte kennisbasis inhoud en toetsprogramma regelmatig met elkaar af te stemmen middels een vorm van peer-review over de 'gemeenschappelijke norm' voor het eindniveau. Vervolgens kan elke instelling vanuit het perspectief van zijn profilering en studenten hier in het onderwijs en de toetsing op sturen. Door het werkveld actief te gaan betrekken bij onder andere de afstudeerrichtingen, kunnen de studenten adequater opgeleid worden in de door hen gekozen afstudeerrichting.

Binnen de opleiding Aardrijkskunde is gekozen voor het formuleren van het zogenaamde 'kroondomein'. Dit kroondomein representeert het fundament van de vakinhouden en vakdidactieken. Wat in het kroondomein geformuleerd is, geldt voor alle domeinen en subdomeinen. Het hierdoor verkrijgen van geografisch besef en het vergroten van het wereldbeeld door gebruik te maken van geografische werkwijzen en benaderingswijzen, moet een startbekwaam docent in staat stellen om dit ook door middel van de vakdidactiek op een activerende wijze over te dragen op de leerlingen/studenten. De onderdelen van het kroondomein komen in het onderwijs op de tweedegraadslerarenopleiding gedurende de gehele opleiding in verschillende onderwijseenheden terug.

Bij de vakinhoudelijke domeinen gaat het om de *body of knowledge*: de kernconcepten van de geografie waar de docent aardrijkskunde over dient te beschikken. Geografie onderscheidt zich van andere vakgebieden door:

- De ruimtelijke manier van kijken, geoperationaliseerd door de vragen: wat bevindt zich waar en waarom juist daar?
- De synthese van de sociale en fysische geografie en daarmee de voortdurende wisselwerking tussen mens en natuur.
- Het wisselen van schaalniveau.
- De representatie van ruimtelijke processen en informatie door middel van, in toenemende mate, digitale kaarten.

De geografie biedt kennis van de wereld als podium voor persoonsvorming en het ontwikkelen van (wereld)burgerschap en interdisciplinair denken.

De subdomeinen van het domein vakdidactiek zijn van belang om samen met de generieke kennisbasis leerlingen/studenten binnen het tweedegraadsgebied in staat te stellen om te leren. Hierbij dient rekening te worden gehouden met wie de leerling/student is, de tijd waarin de leerling/student opgroeit en waar de samenleving in de nabije toekomst behoefte aan heeft. Het bevat ook de handvatten die ingezet worden om bij te dragen aan het ondersteunen van jonge mensen om tot kritisch wereldburgerschap te kunnen komen.

3.4 Opbouw kennisdomeinen

De herziene kennisbasis bestaat uit zes inhoudelijke domeinen, voorafgegaan door een kroondomein en afgesloten door het domein vakdidactiek. Elk domein kent een onderverdeling in subdomeinen.

Domein 0: Kroondomein
0.1 Doelen en functies van de geografie in het voortgezet onderwijs
0.2 Kenmerken van de geografie
0.3 Geografisch denken
0.4 Gebruik van geografische vaktaal
0.5 Geografisch instrumentarium
Domein 1: Natuurlijke systemen
1.1 Systeem aarde
1.2 Geologie en geomorfologie
1.3 Landschapsecologie
1.4 Weer en klimaat
Domein 2: Milieugeografie
2.1 Mens-milieurelaties
2.2 Klimaatonderzoek
2.3 Milieubeleid en duurzaamheid
Domein 3: Landschappen
3.1 Natuur- en cultuurlandschappen
3.2 Geologische geschiedenis van het Nederlandse landschap
3.3 Nederlandse cultuurlandschappen

Domein 4: Sociaal-economische systemen
4.1 Demografie en bevolkingsgeografie
4.2 Economische geografie
4.3 Geografie van stad en platteland
Domein 5: Politieke en culturele systemen
5.1 Politieke geografie
5.2 Culturele geografie
5.3 Ontwikkelingsgeografie
Domein 6: Plaatsbepaling
6.1 Globes, kaarten en atlassen
6.2 Digitale informatieverwerking
6.3 Topografie
Domein 7: Vakdidactiek
7.1 Nut en noodzaak van de geografie en het aardrijkskunde-onderwijs
7.2 Geografisch denken
7.3 Schoolvak aardrijkskunde
7.4 Veldwerk en excursies
7.5 Aardrijkskunde leren
7.6 Doelgroepdidactiek

Bronnen:

- <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl/21e-eeuwse-vaardigheden>
- <https://www.onderwijscooperatie.nl/wp-content/uploads/sites/2/2016/03/Voorstel-Herijking-Bekwaamheidseisen.pdf>
- SLO (2012). Kennisbases onderbouw voortgezet onderwijs. Rapportage van een vooronderzoek, juni 2012
- <http://wetten.overheid.nl/BWBR0015109/2003-06-26#bijlage2> voor de Dublin-descriptoren
- <http://downloads.slo.nl/Documenten/Leerdoelenkaart%20aardrijkskunde%20sept%202015.pdf>
- <http://mensmaatschappij.slo.nl/thema-overzicht/vakvernieuwing-aardrijkskunde>
- <http://burgerschapindeschool.nl/>
- <https://www.mboraad.nl/platforms-projecten/burgerschap-het-mbo/burgerschap-het-mbo>
- <http://leerplaninbeeld.slo.nl/>
- <https://www.10voordeleraar.nl/>

4 Beschrijving kennisdomeinen

Domein O: Kroondomein	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein O.1: Doelen en functies van de geografie in het voortgezet onderwijs	
De geografie biedt kennis van de wereld als podium voor persoonlijke ontwikkeling en het ontwikkelen van (wereld)burgerschap en interdisciplinair denken.	1 het belang van geografische kennis en benaderingswijzen om (wereld)burgerschapsvaardigheden en -attitudes te ontwikkelen en tot persoonsvorming te komen
	2 het belang van geografische kennis en benaderingswijzen om 21e-eeuwse vaardigheden te ontwikkelen
	3 het vermogen van de geografie om als bruggenbouwer tussen verschillende disciplines en leergebieden te opereren
	4 systematische geografische overzichtskennis: - kennis van geografische benadering (methodische kennis); - kennis van ruimtelijke vraagstukken (toegepaste kennis); om te leren over en voor wereldburgerschap, om zich als persoon te ontwikkelen
Subdomein O.2: Kenmerken van de geografie	
De geografie kenmerkt zich door de expliciete aandacht voor en nadruk op de ruimtelijke dimensie van vraagstukken.	1 de wijze waarop geografisch denken vraagstukken in een ruimtelijke context integraal en vanuit verschillende perspectieven benadert
	2 het interdisciplinaire karakter van en de bijzondere aandacht voor het denken in samenhangen en het kunnen relateren in de geografie
	3 het wisselen van schaalniveau als middel om vraagstukken in hun gelaagde complexiteit te analyseren
	4 de regio als centraal begrip in de geografie
	5 het landschap en het systeem aarde als schaalniveaus die zich in het bijzonder voor geografische analyse lenen
	6 de rol die globalisering in tal van maatschappelijke vraagstukken speelt
	7 het belang van duurzame ontwikkeling op de dichtbevolkte planeet aarde
	8 het systeem aarde als samenspel tussen geosfeer, atmosfeer, biosfeer en hydrosfeer
	9 de relatie tussen mens en natuur; dit gaat uit van tweezijdigheid/wederkerigheid
	10 geografische informatiesystemen, kaarten en topografische basiskennis als vakspecifiek instrumentarium voor geografisch onderzoek
Subdomein O.3: Geografisch denken	
Het geografisch denken benadert vraagstukken integraal in een ruimtelijke context. Leerlingen leren geografische vragen te stellen als vertrekpunt/doel van aardrijkskunde lessen; geografische werkwijzen leren leerlingen om de vragen te beantwoorden waarbij zij gebruikmaken van het geografisch instrumentarium.	1 de ontwikkeling van het geografisch denken en de aandacht voor ruimtelijke ongelijkheid
	2 verschillende geografische benaderingswijzen bijvoorbeeld: - de ruimtelijke benadering - de gedragsbenadering - de regionale benadering - de mens-milieubenadering - de aardwetenschappelijke benadering
	3 de wijze waarop regio's en thema's, als belichaming van <i>place</i> (gebied) en <i>space</i> (relaties), onlosmakelijk verbonden zijn binnen het geografisch denken
	4 het geografische denken richt zich op vaardigheden en kennis die ons in staat stelt ruimtelijke verschijnselen en processen in onderlinge samenhang beter te begrijpen en antwoorden te vinden op geografische vragen
	5 het samenspel van ruimtelijke verschijnselen en processen binnen en tussen het natuurlijke systeem en de sociale systemen; het sociale systeem wordt verdeeld in politieke, sociale, economische en culturele dimensies
	6 hoe geografische kennis kan worden opgebouwd vanuit de bestudering van de afzonderlijke thema's (<i>space</i>) of door de bestudering van regio's (<i>place</i>); de keuze van de benadering is afhankelijk van de vraagstelling
	7 de grote diversiteit aan (denk)vaardigheden en werkwijzen, waarbij de geografische werkwijzen een belangrijke plaats innemen in de schoolaardrijkskunde
	8 de manier waarop de geografisch manier van denken en kennisopbouw bijdraagt aan een genuanceerde meningsvorming over tal van complexe maatschappelijke vraagstukken
	9 de wijze waarop en waartoe binnen het geografisch denken voortdurend van schaalniveau gewisseld wordt

Domein 0: Kroondomein		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.	
Subdomein 0.4: Gebruik van geografische vaktaal		
De geografie heeft een eigen taal om verschijnselen en processen te beschrijven, te benoemen en te verklaren. Het ontdekken en aanleren van deze taal is essentieel om te komen tot geografisch besef.	1	de eigenheid van geografische taal als middel om tot geografisch besef te komen
	2	het onder woorden brengen (mondeling, schriftelijk, multimediaal) van geografische kennis
	3	het gegeven dat vaktaal nodig is om met anderen kennis en inzicht en betekenis over de wereld te delen, te bespreken en meningen eventueel bij te stellen
Subdomein 0.5: Geografisch instrumentarium		
Het geografisch instrumentarium bevat werkwijzen.	1	ruimtelijke en temporele dataverzameling in de werkelijkheid
	2	het gebruik van (computer)modellen om data te analyseren en te voorspellen
	3	het ontwerpen en uitvoeren van experimenten om hypothesen te evalueren

Domein 1: Natuurlijke systemen		
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.	
Subdomein 1.1: Systeem aarde		
De aarde als onderdeel van het zonnestelsel.	1	de zon-maan-aarde-interacties die leiden tot getijden
	2	de manier waarop de aarde beïnvloed kan worden door onderdelen in het zonnestelsel
Subdomein 1.2: Geologie en geomorfologie		
Geologische en geomorfologische verschijnselen en processen modelleren het aardoppervlak op verschillende tijd- en ruimteschalen. Het gaat hierbij om endogene en exogene processen. Dit resulteert in een grote verscheidenheid aan landschapsvormen.	1	de theorie van de platentektoniek
	2	de gesteentekringloop
	3	het actualiteitsprincipe (de aanname dat de natuurwetten zoals wij die nu kennen ook in het verleden hebben geopereerd)
	4	het ontstaan van landschapsvormen door een samenspel van endogene en exogene processen
	5	de geologische tijdschaal
Subdomein 1.3: Landschapsecologie		
Het landschap is een systeem dat bestaat uit een aantal onderling verbonden geofactoren. De geofactoren, en daarmee het landschap, veranderen voortdurend als gevolg van processen die samen kringlopen vormen. De geofactor mens gebruikt het landschap en beïnvloedt daarbij natuurlijke kringlopen.	1	de wisselwerking tussen de geofactoren
	2	de kringloop van het water
	3	de koolstofkringloop
	4	de wijze waarop de geofactor mens gebruikmaakt van het landschap en daarbij natuurlijke kringlopen beïnvloedt
Subdomein 1.4: Weer en klimaat		
Atmosferische processen spelen op verschillende tijd- en ruimteschalen. Op een korte tijdschaal ontstaat lokaal het weer. Op middellange tijdschaal ontstaan regionaal klimaten. Op lange tijdschaal veranderen mondiaal klimaten.	1	de stralingsbalans van het systeem aarde
	2	de wijze waarop het weer kan worden beschreven met behulp van temperatuur, neerslag, wind en bewolking
	3	de mondiale lucht- en oceaancirculatie
	4	het ontstaan van stuwings-, stijgings- en frontale neerslag in relatie tot het adiabatisch proces
	5	de dynamiek van frontale systemen en de wijze waarop die het weer bepalen op de gematigde breedten
	6	de wijze waarop de klimaatfactoren (breedteligging, reliëf en type oppervlak) verschillende klimaten veroorzaken
	7	oorzaken van klimaatveranderingen door externe en interne variabiliteit en terugkoppelingsmechanismen; het gaat hierbij o.a. om de Milanković-theorie en (inter)glacialen, de variaties in het Holoceen, het klimaatoptimum in de middeleeuwen en de 'kleine ijstijd', om de klimaatverandering die mensen nu veroorzaken beter te kunnen duiden, in zowel magnitude als snelheid van verandering

Domein 2: Milieugeografie	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 2.1: Mens-milieurelaties	
Er is wisselwerking tussen de mens en zijn natuurlijke omgeving, waarbij op dynamische wijze de draagkracht van het milieu wordt beïnvloed en overschreden.	1 de wijze waarop traditionele en moderne landbouwmethoden milieuproblemen kunnen veroorzaken en verminderen
	2 de wijze waarop verstedelijking en industrialisering milieuproblemen kunnen veroorzaken en verminderen
	3 de wijze waarop antropogene verstoring van de koolstofkringloop het systeem aarde beïnvloedt en de mogelijkheden en beperkingen van duurzame energiewinning
	4 de wijze waarop milieuproblemen worden afgewenteld op andere gebieden en generaties
Subdomein 2.2: Klimaatonderzoek	
Het klimaatstelsel wordt bestudeerd via directe waarnemingen, natuurlijke archieven van paleoklimaten, historische bronnen en klimaatmodellen.	1 relevante analogieën voor hedendaagse klimaatverandering in het verleden
	2 mogelijkheden en beperkingen van klimaatmodellen in relatie tot de complexiteit van het klimaatvraagstuk en de kwaliteit van directe waarnemingen en klimaatreconstructies
	3 de impact die klimaatverandering in de (nabije) toekomst op samenlevingen kan hebben
Subdomein 2.3: Milieubeleid en duurzaamheid	
Milieubeleid is gericht op het stimuleren van meer duurzame mens-milieurelaties.	1 hoofdlijnen van het door de gemeentelijke, provinciale en nationale overheid in Nederland gevoerde milieubeleid
	2 de dynamiek en hoofdlijnen van mondiaal milieubeleid
	3 toepassingen van het concept 'duurzame ontwikkeling' door publieke en private partijen

Domein 3: Landschappen	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 3.1: Natuur- en cultuurlandschappen	
Natuurlandschappen variëren sterk met geografische breedte en hoogte, en worden door de mens op een cultureel geladen wijze gebruikt.	1 het type natuurlandschappen dat in de diverse landschapszones voorkomt
	2 de wijze waarop de mens gebruikmaakt van de verschillende natuurlandschappen, deze daarbij omvormend tot cultuurlandschappen
Subdomein 3.2: Geologische geschiedenis van het Nederlandse landschap	
Het huidige Nederland is ontstaan als een complexe rivierdelta in een Pleistoceen-landschap gevormd door een afwisseling van glacialen en interglacialen.	1 de glaciale, periglaciale, eolische en fluviaale processen die het Nederlandse landschap in het Pleistoceen hebben gevormd
	2 de dynamische ontwikkeling van de Nederlandse delta door mariene en fluviaale processen in het Holoceen
Subdomein 3.3: Nederlandse cultuurlandschappen	
De inrichting van Nederland is en wordt sterk bepaald door de onderliggende grondsoort en hydrologische situatie en hoe de mens daarmee om is gegaan en gaat.	1 de kenmerkende inrichting van het veen-, zeeklei-, rivierklei-, duin-, zand- en Krijt-lösslandschap in relatie tot de ondergrond en de hydrologie en de invloed van menselijk handelen/ingrijpen op deze landschappen
	2 de wijze waarop de hydrologische omstandigheden in Nederland werden en worden gereguleerd
	3 hoofdlijnen van het beleid op het gebied van ruimtelijke ordening in Nederland, inclusief de aandacht voor aardkundige en cultuurhistorische waarden binnen de ruimtelijke ordening

Domein 4: Sociaal-economische systemen	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in ... en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 4.1: Demografie en bevolkingsgeografie	
De mens is ongelijk verspreid over de aarde. Bevolkings spreiding, dichtheid en ontwikkeling worden bepaald door natuurlijke groei en migratie. De aard en omvang worden bepaald door fysische, culturele, politieke en economische omstandigheden.	1 de wijze waarop het natuurlijke en sociale bevolkingsverloop op aarde in verschillende gebieden en op verschillende schaalniveaus, gerelateerd is aan culturele, politieke, economische en fysische omstandigheden
	2 de verschillende typen interne en externe migratie die zich gedurende de laatste eeuwen hebben voorgedaan en nog steeds voordoen en hoe op verschillende schaalniveaus met de oorzaken en gevolgen daarvan is en wordt omgegaan door de bevolking en beleidsmakers
Subdomein 4.2: Economische geografie	
Economische activiteiten zijn ongelijk verspreid als gevolg van ongelijke locatiefactoren/ <i>site en situation</i> en hoe samenlevingen deze factoren inzetten voor de groei van welvaart en welzijn.	1 de wijze waarop politieke ideologieën de ruimtelijke structuur, organisatie en ontwikkeling van de economische activiteiten in een gebied bepalen
	2 de manieren waarop economische activiteiten het systeem aarde/de aarde beïnvloeden op verschillende schaalniveaus
	3 de invloed van mondialisering op het ruimtelijk gedrag van overheden en andere beslissers en de gevolgen daarvan voor de economische ontwikkeling van regio's
	4 de toenemende invloed van allerlei netwerken op ruimtelijke inrichting van steden, regio's en landen
	5 steden als knooppunten in het economische systeem en de invloed op de economische ontwikkeling van een veel groter gebied daaromheen
	6 de rol die transport en vervoer spelen in processen van globalisering en global shift; verandering in relatieve afstanden en toegenomen marktwerking hebben positieve en negatieve gevolgen voor samenlevingen en economieën
Subdomein 4.3: Geografie van stad en platteland	
Stad en platteland verschillen in aard, inrichting, kenmerken en de wijze waarop ze wederzijds van elkaar afhankelijk zijn. Deze verschillen worden bepaald door verschillen in <i>site en situation</i> en kunnen in tijd veranderen. Veranderingen worden in gang gezet door culturele, politieke en economische ontwikkelingen in regio's en de veranderingen in relaties tussen regio's.	1 het ontstaan en de ontwikkeling van verschillende nederzettingvormen in verschillende gebieden is onder andere afhankelijk van het niveau van technische ontwikkeling
	2 de stad als centrum van macht en innovatief vermogen binnen een (bestuurlijke) regio en vaak ook daarbuiten en de afhankelijkheid van de periferie waartoe het platteland behoort
	3 de fasen in de ontwikkeling van steden in Nederland en andere delen van de wereld; hierbij is extra aandacht voor het ontstaan en de ontwikkeling van megasteden
	4 de verschillen in ontwikkeling, geleding en inrichtingskenmerken van steden en platteland in verschillende regio's in de wereld als gevolg van verschillen in cultuur en economische en demografische ontwikkelingen
	5 de verschillen in functies van stad en platteland voor samenlevingen
	6 de wijze waarop ruimtelijke ordening wordt ingezet als beleidsinstrument voor het gebruik en de inrichting van stad en platteland in Nederland en andere landen
	7 de verschillen in beleving van stad en platteland door bewoners en bezoekers van stad en platteland en de consequentie voor de inrichting

Domein 5: Politieke en culturele systemen	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 5.1: Politieke geografie	
<p>Grenzen en identiteit. Samenlevingen kenmerken zich door het hebben van politieke en machts-systemen die van elkaar verschillen door verschillen in cultuur en bijbehorende waarden- en normensystemen. De behoefte van samenlevingen tot het hebben van territorium en soevereiniteit en de consequenties daarvan voor de relaties met andere samenlevingen en machtsverhoudingen vormen het studiegebied van de politieke geografie. Mensen oefenen macht uit in kleine en grote gebieden; zij construeren politieke en machtsystemen. De wijze waarop burgerschap vorm krijgt in samenlevingen.</p>	1 de wijze waarop cultuur verschillen verschillen in machtsystemen doen ontstaan en ontwikkelen
	2 de wijze waarop verschillen in machtsystemen leiden tot verschillen in politiek-ruimtelijke inrichting van een begrensde regio
	3 de wijze waarop ligging, oppervlakte, natuurlijke hulpbronnen, bevolkingsaantal en opleidingsgraad de mogelijke invloed van een land op andere landen bepalen (de basis van geopolitiek)
	4 de aard en mate van invloed van globalisering op politieke systemen
	5 grenzen als afbakening van een machtsgebied, waarbij grenzen denkbeeldige of fysieke lijnen zijn die zijn vastgesteld op grond van afspraken en kunnen worden weergegeven op kaarten en/of waarneembaar zijn in het landschap
	6 de wijze waarop het politieke systeem vormgeeft aan de economische en sociale ontwikkeling van het land en de deelgebieden daarbinnen
	7 oorzaken van het ontstaan van territoriale conflicten zowel binnen landen als tussen landen en de politieke, sociale, en economische gevolgen van deze conflicten voor de verschillende schaalniveaus
	8 de rol die de supranationale instellingen spelen in conflicten en in het zoeken naar oplossingen voor conflicten
	9 het gegeven dat binnen een land conflicten kunnen ontstaan die leiden tot veranderingen in de bestuurlijke structuur
	10 de wijze waarop burgerschap in samenlevingen vorm krijgt
Subdomein 5.2: Culturele geografie	
<p>Grenzen en identiteit. Culturen bestaan uit overgedragen ideeën, gebruiken en voorwerpen. Taal en religie en levensbeschouwing vormen de drijvende krachten achter een cultureel systeem. Mensen behoren bij een cultuur door geboorte of uit overtuiging en verwerven daarmee hun identiteit. Door mondialiseringsprocessen zijn culturen in toenemende mate onderhevig aan veranderingen.</p>	1 het gegeven dat culturen bestaan uit overgedragen ideeën, gebruiken en voorwerpen die een groep onderscheidt van andere groepen
	2 de manier waarop een groep haar cultuur in stand houdt en verandert door het ontwikkelen of overnemen van andere ideeën, gebruiken en voorwerpen
	3 verschillen tussen landen met betrekking tot de aanwezigheid van een homogene cultuur of culturele diversiteit en de wijze waarop bevolkingsgroepen omgaan met culturele diversiteit binnen landen
	4 de invloed van mondialisering en globalisering op culturele systemen
	5 de wijze waarop taal en religie de drijvende krachten vormen achter een cultureel systeem en zowel centripetaal als centrifugaal kunnen werken
	6 de manier waarop het culturele systeem zich ontwikkelt al naar gelang de economische kracht van het gebied waarin dit systeem voorkomt
	7 subculturen, die zich steeds meer manifesteren als netwerken die contact hebben via internet/ sociale media
	8 de wijze waarop culturele verschillen in samenhang met politieke en /of economische machtsverschillen kunnen leiden tot conflicten
Subdomein 5.3: Ontwikkelingsgeografie	
<p>Ontwikkelingsgeografie richt zich op het proces van de economische, sociale en politieke ontwikkeling van landen. Het gaat om de geografische verdeling van welvaart en welzijn in de wereld, dominantie en afhankelijkheid, en verschuivingen daartussen in machts-systemen variërend van lokaal tot mondiaal niveau.</p>	1 de belangrijkste kenmerken van onderontwikkeling, het meten van ontwikkeling, hoe ontwikkeling per gebied kan verschillen en de voortdurende veranderingen in het patroon van ontwikkelde en ontwikkelingslanden
	2 een aantal ontwikkelingstheorieën die de verschillen in welvaart in de wereld, op continenten en binnen landen verklaren
	3 een aantal ontwikkelingsstrategieën waarmee duurzame oplossingen kunnen worden bedacht voor de problematiek van onderontwikkeling
	4 de samenhang tussen globalisering en (onder)ontwikkeling

Domein 6: Plaatsbepaling	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in ... en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 6.1: Globes, kaarten en atlassen	
Cartografie vereist kennis van de wereldbol; de wereldbol wordt vertaald/geprojecteerd op het platte vlak; beperkingen en gebruiksmogelijkheden van verschillende kaartprojecties.	1 de wijze waarop de analyse van gebieden kan plaatsvinden aan de hand van kaarten die een illustratieve weergave zijn van verschijnselen, activiteiten en processen in een gebied
	2 het projecteren van de wereldbol (globe) op het platte vlak
	3 de gebruiksmogelijkheden en beperkingen van verschillende kaartprojecties
	4 de opeenvolgende stappen bij het maken van een kaart: a. het doel vaststellen; b. de weergave door middel van kleur; c. arcering en symbolen
	5 het gegeven dat een kaart wordt gemaakt voor een bepaald doel, waarbij de kaartlezer dit doel moet (her)kennen
	6 kaartlezen, kaartanalyse en kaartinterpretatie
	7 het gegeven dat atlassen verzamelde kaarten zijn van een gebied of van de wereld en dat zij zowel de wereld als het wereldbeeld van de geograaf en de kaartenmaker weergeven
	8 het gegeven dat atlassen verzamelde kaarten zijn van een gebied of van de wereld en dat zij zowel de wereld als het wereldbeeld van de geograaf en de kaartenmaker weergeven
Subdomein 6.2: Digitale informatieverwerking	
Geografische informatiesystemen zijn een krachtig middel voor regionale analyses; geografische theorieën, modellen en generalisaties vormen de basis voor deze analyses; het internet als bron voor geografische en cartografische informatie; <i>remote sensing</i> voegt hier nog een dimensie aan toe.	1 het gegeven dat geografische informatiesystemen een krachtig middel zijn voor regionale analyses, waarbij geografische theorieën, modellen en generalisaties de basis vormen voor deze analyses
	2 het internet als bron voor geografische en cartografische informatie
	3 de wijze waarop de driedimensionale weergave van gebieden mogelijkheden oplevert voor een nieuwe interpretatie van landschappen en van natuurlijke en menselijke activiteiten en dat <i>remote sensing</i> hieraan een dimensie toevoegt
Subdomein 6.3: Topografie	
Topografische gegevens zijn onmisbaar voor het opbouwen van een wereldbeeld, communicatie en interpretatie van geografische thema's en vraagstukken.	1 het gegeven dat topografische gegevens noodzakelijk zijn voor communicatie en interpretatie
	2 de wijze waarop topografische kennis het wereldbeeld versterkt en geografische kennis de juiste topografische context geeft
	3 het toepassen van topografie in contexten die leiden tot het vergroten van het wereldbeeld
Domein 7: Vakdidactiek	
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in ... en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.
Subdomein 7.1: Nut en noodzaak van de geografie en het aardrijkskunde-onderwijs	
7.1.1 Geografisch besef draagt bij aan het ontwikkelen van kritisch wereldburgerschap.	hoe geografie een bijdrage levert aan: <ol style="list-style-type: none"> 1. de opbouw van een eigentijds wereldbeeld; 2. de individuele ontplooiing van individuen door oriëntatie in de ruimte en ontwikkelen van ruimtelijk bewustzijn; 3. de participatie van individuen in de samenleving als mondige burgers en de ontwikkeling van een kritische houding ten opzichte van maatschappelijke en ruimtelijke verschijnselen (wereld)burgerschapsvorming; 4. de ontwikkeling van attitudes en waarden die leiden tot: <ol style="list-style-type: none"> a. interesse voor de eigen omgeving en ruimtelijke verscheidenheid; b. waardering voor de fysische aarde en verschillende levenswijzen van groepen mensen; c. duurzame ontwikkeling; d. het respecteren van andere culturen en de universele verklaring van de rechten van de mens
Subdomein 7.2: Geografisch denken	
7.2.1 Bijdragen aan het ontwikkelen van geografisch denken om tot geografisch besef te komen. Vragen stellen, relateren, multiperspectivisch kijken.	1 hoe leerlingen vragen kunnen leren stellen bij de wereld en de geografische vraagstukken
	2 hoe leerlingen kunnen leren relateren om hun geografisch besef te vergroten
	3 hoe geografische werkwijzen ingezet kunnen worden om leerlingen te laten komen tot het vergroten van hun wereldbeeld
	4 hoe het wereldbeeld van leerlingen vergroot kan worden

Domein 7: Vakdidactiek		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.	
Subdomein 7.3: Schoolvak aardrijkskunde		
7.3.1 Ontwikkelingen in het schoolvak. Aardrijkskunde wordt in het tweedegraadsgebied op verschillende manieren aangeboden en sluit aan bij de kennisbasis Aardrijkskunde van het primair onderwijs. De website www.leerplaninbeeld.slo.nl geeft hiervoor relevante handreikingen.	1	de actuele ontwikkelingen in de kennisbasis Aardrijkskunde voor het primair onderwijs
	2	de actuele ontwikkelingen en inhouden van aardrijkskunde en leergebieden in de onderbouw en examenprogramma's voor de bovenbouw
	3	de actuele ontwikkelingen binnen de schoolaardrijkskunde en de hierbij betrokken organisaties en actoren
	4	de actuele inhouden en benaderingswijzen van mbo-opleidingen die werken met delen van de aardrijkskunde-kennisbasis
	5	de actuele inhouden en benaderingswijzen van mbo-opleidingen die werken met delen van de aardrijkskunde-kennisbasis
7.3.2 Aardrijkskunde-onderwijs in context van tijd en ruimte.	1	hoe de veranderingen op hoofdlijnen van het aardrijkskunde-onderwijs en didactiek vanaf 1900 tot nu zijn
	2	de algemene doelen en vakdidactiek van het aardrijkskunde-onderwijs in een aantal ons omringende landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en België
Subdomein 7.4: Veldwerk en excursies		
7.4.1 Leerlingen hebben een beeld van de eigen omgeving nodig om een wereldbeeld van andere omgevingen te kunnen ontwikkelen. Veldwerk en excursies zijn daarbij waardevolle instrumenten.	1	de achtergronden en mogelijkheden van omgevingsonderwijs, met bijzondere aandacht voor het onderzoekend leren aan de hand van de empirische cyclus
	2	het gebruik van de eigen omgeving als bruikbare didactische setting binnen het aardrijkskunde-onderwijs
	3	methodieken en stappenplannen voor integratie van informatie over de eigen omgeving in lessen aardrijkskunde, vooral het ontwerpen van lesmateriaal en vakoverstijgende projecten
	4	de wijze waarop in gangbare methoden de eigen omgeving van de leerlingen wordt gerelateerd aan de leerinhouden
	1	de wijze waarop veldwerken en excursies buiten de omgeving bijdragen aan het vergroten van het wereldbeeld en het geografisch besef
Subdomein 7.5: Aardrijkskunde leren		
7.5.1 Lesdoelen: lesdoelen zijn de basis voor het leren van aardrijkskunde.	1	verschillende soorten lesdoelen: cognitief en sociaal-affectief; deze doelen worden handelingsgericht omschreven
	2	diverse taxonomieën om cognitieve leerdoelen bij aardrijkskunde vorm te geven
	3	hiërarchie met betrekking tot de concretisering van aardrijkskundige leerdoelen (leerdoelpiramide) voor het opzetten en structureren van leeractiviteiten
	4	de eisen aan concrete leerdoelformulering
	5	kerndoelen van de onderbouw en eindtermen van de examenprogramma's vmbo, havo en vwo
	6	relevante eindkwalificaties voor mbo-opleidingen met aardrijkskundige kennisbasis
	7	het onderscheid tussen Dagelijks Algemeen Taalgebruik en Cognitief Academisch Taalgebruik en dit doelmatig inzetten bij het vormgeven van zijn onderwijs
7.5.2 Beginsituaties van leerlingen: kennis en inzicht in de verschillende beginsituaties van leerlingen maakt dat geografische kennis beter aangeboden kan worden, waardoor doelen beter behaald kunnen worden.	1	de ontwikkeling van het ruimtelijke bewustzijn van leerlingen
	2	de achtergronden van ruimtelijke beelden en <i>mental maps</i> van leerlingen
	3	de achtergronden van interesseverschillen voor aardrijkskundige thema's en regio's bij leerlingen, en de relatie daarvan met niveau en leerstijl
	4	de achtergronden van verschillen tussen leerlingen in het leren van aardrijkskundige lesstof
	5	de wijze waarop binnen leeractiviteiten bij aardrijkskunde ingespeeld kan worden op taal- en rekenproblemen
	6	de oepassing van differentiatiemogelijkheden in gangbare aardrijkskundemethoden

Domein 7: Vakdidactiek		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.	
Subdomein 7.5: Aardrijkskunde leren		vervolg
7.5.3 Structureren van de leerstof en de leeractiviteiten.	1	vakspecifieke leerstrategieën voor aardrijkskunde: 1. concretiseren 2. lokaliseren 3. generaliseren 4. regionaliseren 5. problematiseren
	2	verschillende methodieken om aardrijkskundige leerstof te analyseren en te ordenen
	3	de differentiatiemogelijkheden in de lessen aardrijkskunde op basis van onder andere niveau, interesse en leerstijl
	4	de wisselwerking tussen generalisatie en het unieke of gebiedsspecifieke
	5	verschillende leerstrategieën met betrekking tot aardrijkskundige feiten, begrippen, regels en processen, waaronder topografie
	6	de verschillende kaartvaardigheden en de stappen voor het aanleren en ontwikkelen daarvan door de leerlingen
	7	de kenmerken en essentie van geografisch onderzoek binnen het aardrijkskunde-onderwijs
	8	methodieken voor het ontwikkelen van geografische onderzoeksvaardigheden bij leerlingen
	9	methodieken voor het ontwikkelen van waardenbesef, beoordelingsvermogen en meningsvorming bij leerlingen in het kader van actuele maatschappelijke (ruimtelijke) problemen
	10	methodieken om aardrijkskundige leerstof voor leerlingen te concretiseren en te verlevendigen
7.5.4 Werkvormen: het kunnen inzetten van verschillende, gevarieerde werkvormen passend bij de doelgroep en het onderwerp maakt dat er beter geleerd wordt.	1	de meest actuele achtergronden over werk- en onderwijsvormen voor aardrijkskunde
	2	de uitgangspunten en methodieken van de verschillende werkvormen, zoals het directe instructiemodel, probleemgestuurd onderwijs, onderwijsleergesprekken, samenwerkend leren, practicum, omgevingsonderwijs en veldwerk
	3	de inzet en het effect van de verschillende werkvormen in een leersituatie
	4	het inzetten van diverse vraagtechnieken en werkvormen om leerlingen te helpen zelf aardrijkskundige vragen te stellen bij maatschappelijke vraagstukken
	5	welke differentiatie technieken voor aardrijkskundelessen het meeste positieve effect hebben op het leren van leerlingen
7.5.5 Leermiddelen: het kunnen inzetten van verschillende, gevarieerde leermiddelen passend bij de doelgroep en het onderwerp maakt dat er beter geleerd wordt.	1	de inzet van specifieke aardrijkskundige leermiddelen, zoals fysisch-geografische hulpmiddelen, verschillende soorten kaarten, GIS en remote sensing
	2	de inzet van leermiddelen als foto's, films, krantenartikelen, websites, geo-ict en literatuur in een leersituatie
	3	methodieken voor het zelf ontwikkelen van lesmateriaal, bijvoorbeeld in de vorm van opdrachten, lessenseries en projecten
	4	de aardrijkskundemethoden voor primair en voortgezet onderwijs en de principes die ten grondslag liggen aan aardrijkskundemethoden
	5	de wijzen waarop kaart- en onderzoeksvaardigheden aan bod komen in gangbare aardrijkskundemethoden
	6	criteria waarop een vaksectie de keuze van een nieuwe aardrijkskundemethode kan baseren
	7	de organisaties en vakverenigingen (onder andere het KNAG) die zich bezighouden met informatie over en productie van nieuwe leermiddelen

Domein 7: Vakdidactiek		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	De startbekwame docent aardrijkskunde heeft kennis van en inzicht in en kan deze kennis en inzichten toepassen in het vormgeven, uitvoeren en kritisch evalueren van het onderwijs binnen de diverse contexten van het tweedegraadsgebied.	
Subdomein 7.5: Aardrijkskunde leren		vervolg
7.5.6 Toetsen en evaluaties: het kunnen inzetten van verschillende, gevarieerde toetsen en evaluaties passend bij de doelgroep en het onderwerp maakt dat er beter geleerd wordt.	1	de relatie tussen onderwijs-, leer- en lesdoelen van het aardrijkskunde-onderwijs en toetsing en evaluatie
	2	bruikbare vraagtypologieën en -taxonomieën voor aardrijkskunde en de mogelijkheden van niveaudifferentiatie (bijvoorbeeld vraagtypen gebruikt door CITO of SOLO-taxonomie) en kunnen op basis daarvan eigen toetsen ontwikkelen
	3	de toepassing van criteria voor aardrijkskundetoetsen
	4	de toepassingsmogelijkheden voor aardrijkskunde van gesloten en open vragen en andere evaluatievormen zoals een verslag, presentatie et cetera
	5	de toepassingsmogelijkheden van digitale programma's voor formatief en summatief toetsen bij aardrijkskunde
	6	het toetsen van vakspecifieke vaardigheden, zoals vaktaalvaardigheden, kaartvaardigheden, informatie- en onderzoeksvaardigheden
	7	toetsvragen en evaluatieopdrachten bij gangbare aardrijkskundemethoden en de vaardigheden om eigen toetsen te ontwikkelen en bestaande toetsen aan te passen
	8	de CvT-syllabi en <i>Handreiking schoolexamen</i> voor het CE aardrijkskunde vmbo, havo en vwo en de actuele centrale examens vmbo, havo en vwo en de vaardigheid om daarmee leerlijnen vorm te geven
	9	de mbo-toetsstructuur van de relevante mbo-opleidingen
Subdomein 7.6: Doelgroepdidactiek		
7.6.1 Vooral binnen de afstudeerrichting zal de specifieke doelgroepdidactiek verdieping krijgen. De afstudeerrichtingen zijn avo en bo waarbinnen het onderscheid vmbo en mbo gemaakt kan worden.	1	De vier thema's van Burgerschap in het mbo en de vaardigheid om deze vorm te geven en toe te passen op het beroepenveld van de mbo-student
	2	het beroepenveld waartoe relevante mbo-opleidingen opleiden, waardoor onderwijsaanbod een duidelijk praktijkgerichte context krijgt; onder andere toerisme, milieukunde, transport en logistiek, agrarische opleidingen
	3	de specifieke aanvullende kennis die nodig is voor de relevante mbo-opleidingen
	4	de vmbo-/avo-thema's uit het programma Leerlijn in beeld; Burgerschap, duurzaamheid, bevolking en ruimte, globalisering, arm en rijk, grenzen en identiteit, systeem aarde, landschappen (en menselijke activiteit), water en de vaardigheid om deze in samenwerking binnen en buiten het leergebied vorm te geven.
	5	het vak O&O en de vaardigheid om samen te werken met BiNaSk rondom thema's als 'duurzaamheid', 'energie', 'water' en 'innovaties in de samenleving'
	6	het M&M-onderwijs en hoe dit vormgegeven kan worden in samenwerking met collega's
	7	hoe de verschillende doelgroepen van het tweedegraads werkveld verschillende benaderingen en strategieën vragen om tot effectief aardrijkskunde-onderwijs te komen

5 Redactie en validering

5.1 Redactieteam

Naam	Hogeschool
Mevrouw H.A. (Hetty) van der Woude	NHL Hogeschool
De heer dr. T.H.G. (Tom) Wils	Hogeschool Rotterdam en Fontys Tilburg
Mevrouw drs. G.H. (Alienke) Jansen	Hogeschool Utrecht
Mevrouw drs. R. (Riet) de Reijke	Fontys Sittard
De heer drs. M. (Marcus) Eshuis	Hogeschool van Amsterdam
De heer ir. K.O. (Kim) Trouwborst	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

5.2 Valideringsgroep

Naam	Functie en organisatie
De heer prof. dr. M.G. (Maarten) Kleinhaus	Professor, Faculty of Geosciences, Universiteit Utrecht
De heer drs. H.C. (Chris) Diederiks	Vakdidacticus Aardrijkskunde, Rijksuniversiteit Groningen
Mevrouw J.A.W. (Jannieta) Heskes	Docent voortgezet onderwijs, CSG Calvijn college
De heer R. (Roelf) van Foeken	- Docent mbo, ROC Friesland College, afdeling toerisme - Oud-student, NHL Hogeschool

Bijlage

Uitgangspunten kennisbases

Er zijn tussen de instellingen afspraken gemaakt over de vormgeving van de kennisbases. Alle kennisbases zijn opgezet volgens een vaste grondindeling waardoor ze onderling redelijk goed vergelijkbaar zijn. Hieronder is een aantal van deze uitgangspunten te lezen.

Minimale kennis

De kennisbases beschrijven voor alle opleidingen c.q. vakgebieden de minimaal noodzakelijke kennis die de student aan het einde van zijn opleiding moet hebben. Naar analogie van de termen zoals het SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) gebruikt, is een kennisbasis een 'richtinggevend inhoudelijk kader voor wat studenten minimaal moeten kennen aan vakinhouden en moeten beheersen aan (vak)specifieke vaardigheden'.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen kennis van het 'schoolvak' en kennis van de 'vakdiscipline en de daarbij behorende specifieke vaardigheden'. Kennis moet daarbij worden opgevat als 'het geheel van beheersingsniveaus dat van een startbekwame leraar mag worden verwacht' en dus niet alleen feiten-reproductie (taxonomie van Bloom) of feitelijke kennis (taxonomie van Romiszowski). Kennis omvat daarom ook de vakspecifieke vaardigheden van de startbekwame leraar.

Vakkennis, vakdidactiek en pedagogisch-didactische bekwaamheden

De beroepskennis van leraren heeft wortels in twee wetenschappelijke domeinen. In de eerste plaats in het domein van het vak (vakkennisbasis), en in de tweede plaats in de kennis over leren en onderwijzen in het algemeen (de generieke kennisbasis) en het desbetreffende vak in het bijzonder (vakdidactiek). De kennisbasis omvat de beschrijving van de vakinhoudelijke, (vak)didactische en pedagogische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een student moet hebben. Het geheel van vakkennisbasis en generieke kennisbasis vormt de integrale 'body of knowledge and skills' die van een startbekwame leraar minimaal mag worden verwacht. Deze vormt tevens de basis van de bekwaamheidseisen zoals vastgelegd in het beroepsregister leraar. Binnen de profileringsruimte van elke instelling kan daarnaast nog verdere (inhoudelijke) verdieping en/of verbreding worden aangebracht.

Samenhangende en doorgaande leerlijnen

Het Nederlandse onderwijsbestel kent een structuur van naast elkaar opererende en elkaar opvolgende (doorgaande) leerlijnen. Per onderwijssoort (of soorten) wordt van een leraar een bepaalde wettelijke bevoegdheid/benoembaarheid verlangd. Door de overgangen in het onderwijs krijgt de lerende vaak te maken met andere onderwijsvormen en met leraren die anders zijn opgeleid. Om in elk geval de onderwijsinhoud tussen deze onderwijssoorten op elkaar af te stemmen en op elkaar aan te laten sluiten wordt ervoor gezorgd dat parallelle en doorgaande leerlijnen in de kennisbases, daar waar dat van toepassing is, herkenbaar zijn.

De leerlijn van 4 tot 18 jaar werkt de doelstellingen van het onderwijs uit in concepten¹ voor de hele leerlijn: vanaf basisonderwijs naar onderbouw vmbo en havo/vwo, bovenbouw vmbo (uitgewerkt naar leerwegen en sectoren), bovenbouw havo en bovenbouw vwo.

Deze concepten zijn evenzeer van belang voor studenten in het hbo die zich voorbereiden op het geven van onderwijs aan deze leerlingen (studenten). Door vanuit die gedachte de leerlijn 4-18 jaar uit te bouwen tot 22 jaar zouden de aankomende leraren goed op hun toekomstige beroep voorbereid moeten zijn. De leraar in de onderbouw moet daarbij, voortbouwend op wat in het basis-onderwijs is aangeboden, zijn leerlingen verder opleiden en voorbereiden op zijn profiel- en vakkenkeuze in de bovenbouw. En hij moet samen met de collega's die in de bovenbouw lesgeven, het onderwijsprogramma van zijn instelling ontwerpen en (gedeeltelijk) uitvoeren. De docent (vakmaster) in de bovenbouw moet zijn leerlingen goed voorbereiden op het vervolgonderwijs bij andere hbo- en universitaire opleidingen. De uitbreiding van de leerlijn tot 22 jaar is dus vanuit zowel bovenstaand standpunt als vanuit het standpunt van Dublin-descriptor 1 (de kennis moet die van het daaraan voorafgaande onderwijs overstijgen) noodzakelijk. De aankomende docent kan alleen dan vanuit een breder en dieper inzicht de vakinhoud vertalen naar goed onderwijs.

Niveau

NLQF, Dublin-descriptoren en de hbo-kwalificaties beschrijven het hbo-niveau (bachelor, master) op algemeen niveau; de bekwaamheidseisen van het lerarenregister beschrijven de specifieke beroepskennis van de leraar.

De lerarenopleidingen leveren startbekwame docenten af op hbo-bachelorniveau (NLQF-6) of hbo-masterniveau (NLQF-7 niveau). Dit betekent dat een startbekwame docent, conform de Dublin-descriptoren en de algemene hbo-kwalificaties die ook het noodzakelijke niveau beschrijven van de afgestudeerde hbo-er, een brede kennis moet hebben van in elk geval het vakgebied waarin hij les gaat geven. Ook moet hij boven de stof van dat vakgebied staan. In de huidige inrichting van het onderwijs betekent dit dat ook aandacht moet worden besteed aan de verwante of aanpalende vakken van het vakgebied waarin later wordt lesgegeven. Voor de leraar in het (v)mbo betekent het dat hij de beroepsgerichte toepassingen (en de ontwikkelingen) van het vak, de beroepstaal en de beroepsgroep 'kent'.

NB *Tijdens zijn loopbaan moet de leraar zijn kennis en vaardigheden, zowel op het gebied van zijn vak als van het ambt van leraar, via bij- en nascholing op peil houden. Datgene wat daarvoor nodig is wordt door de afgestudeerde, samen met zijn werkgever en in voorkomende gevallen met de lerarenopleiding, bepaald en vormgegeven.*

¹ De leerlijn 4-18 spitst zich toe op een beperkt aantal concepten die voldoen aan de volgende vier criteria:

1. De concepten representeren gezamenlijk de breedte van de opleiding.
2. De concepten kunnen verbonden worden met recente ontwikkelingen in het vak, didactiek of pedagogiek.
3. De concepten maken het mogelijk deze kennis voor leerlingen en studenten te structureren.
4. De concepten zijn leerbaar voor de desbetreffende groepen leerlingen en studenten.

Profileringsruimte

Het kader van de kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast, maar biedt ook de individuele instelling voldoende ruimte voor een eigen profilering. Een kennisbasis is niet gekoppeld aan een didactisch concept en legt voor de individuele instelling of opleidingsroute wat betreft de programma-opbouw en studielast van de afzonderlijke onderdelen niets vast. De instelling is zelf verantwoordelijk voor de implementatie van de kennisbasis. Zij stelt een onderwijs- en toetsprogramma vast dat volledig recht doet aan de kennisbasis én in overeenstemming is met het eigen didactisch concept en profilering van de instelling.

Colofon

Den Haag, september 2017

Uitgave

1Ovoordeleraar, Vereniging Hogescholen

Eindredactie en vormgeving

Elan, Rijswijk

www.1Ovoordeleraar.nl

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever. Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteurs, redactie en uitgever geen aansprakelijkheid voor de gevolgen daarvan.